

Правові умови добування сланцевого газу в Україні та можливості участі громадськості у вирішенні питань добування сланцевого газу та охорони навколишнього природного середовища

Нормативно-правові акти:

Спеціальне законодавство:

ЗУ «Про угоди про розподіл продукції»

Положення про Національну комісію з укладення та підписання угод про розподіл продукції

Законом України «Про нафту і газ»

Законом України «Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року»

Законодавство у сфері охорони навколишнього природного середовища та земельне законодавство

Кодекс України про надра

Земельний кодекс України

ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»

ЗУ «Про природно-заповідний фонд»

Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності»

Законодавство у сфері ведення господарської діяльності в т.ч. щодо видобування корисних копалин

ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»

Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами, затверджений постановою КМУ

Кодекс про адміністративні правопорушення

Кримінальний кодекс України

Постанова КМУ Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення № 827 від 12.12.1994.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері видобування сланцевого газу

ЗУ «Про місцеве самоврядування»

Участь громадськості у прийнятті рішень

ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності»:

Постанова КМУ від 3 листопада 2010 р. N 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»

Міжнародні угоди

Оргуська конвенція (Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля)

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція)

Власність на природні ресурси:

ЗУ про «охорону навколишнього природного середовища» (ст 4): **Право власності на природні ресурси:** Природні ресурси України є власністю Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах, визначених Конституцією України, цим та іншими законами України.

ЗУ про угоди про розподіл продукції: До моменту розподілу продукції в пункті виміру **право власності на всю вироблену за угодою продукцію належить державі.** Це положення суперечить *Цивільному кодексу (ст. 324)* – надра є об'єктами права власності народу України.

Регулювання видобування сланцевого газу

Закон України «Про угоди про розподіл продукції»:

Законодавство України стосовно угод про розподіл продукції діє з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом. Відносини, що не врегульовані цим Законом, регулюються Конституцією України та відповідними законодавчими актами України. **У разі, якщо законодавчими актами України встановлені інші правила, ніж передбачені цим Законом, застосовуються правила цього Закону.**

На інвестора не поширюється дія нормативно-правових актів органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, якщо такі акти обмежують права інвестора, визначені угодою про розподіл продукції, за винятком приписів органів державного контролю та нагляду, що видаються відповідно до законодавства України з метою створення умов для безпечного ведення робіт, охорони надр, довкілля, збереження здоров'я населення.

АЛЕ це не є угода ратифікована парламентом! ТОМУ вона не може мати вищої юридичної сили ніж законодавство України.

Кодекс про надра (Стаття 24): Користувачі надр мають право, серед іншого, користуватися додатковими правами, передбаченими угодою про розподіл продукції.

Відповідно до *постанови КМУ Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення газ сланцевих товщ – відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення.*

Відповідно до угоди про розподіл продукції одна сторона - Україна (далі - держава) доручає іншій стороні - інвестору на визначений строк проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин на визначеній ділянці (ділянках) надр та ведення пов'язаних з угодою робіт, а інвестор зобов'язується виконати доручені роботи за свій рахунок і на свій ризик з наступною компенсацією витрат і отриманням плати (винагороди) вигляді частини прибуткової продукції.

Держава забезпечує надання інвесторам (у тому числі операторам угод), а також представництвам іноземних інвесторів, та сприяє наданню їхнім підрядним, субпідрядним та іншим організаціям (особам), а також представництвам іноземних підрядних, субпідрядних та інших організацій (осіб) в установленому порядку погоджень, квот, спеціальних дозволів на користування надрами та ліцензій на здійснення діяльності з пошуку (розвідки) та експлуатації родовищ корисних копалин, актів про надання гірничого відводу, документів, що засвідчують право користування землею, та інших дозволів, документів дозвільного характеру, ліцензій, пов'язаних із користуванням надрами, виконанням робіт, будівництвом споруд, передбачених угодою про розподіл продукції.

Сторонами угоди про розподіл продукції виступають інвестор (інвестори) і держава в особі Кабінету Міністрів України.

Для вирішення питань з організації укладення та виконання угод про розподіл продукції Кабінет Міністрів України утворює **постійно діючу міжвідомчу комісію** (далі - Міжвідомча комісія) у складі представників державних органів, органів місцевого самоврядування, народних депутатів України.

У разі якщо надрокористувач, який має спеціальний дозвіл на користування надрами і розпочав діяльність на передбачених ним умовах, виявив бажання укласти угоду про розподіл продукції, така угода (двостороння або багатостороння) за рішенням Кабінету Міністрів України також може бути укладена без проведення конкурсу.

Після укладення угоди про розподіл продукції спеціальний дозвіл на користування надрами підлягає переоформленню відповідно до положень цього Закону та в порядку, передбаченому такою угодою.

Рішення про проведення конкурсу на укладення угоди про розподіл продукції приймається Кабінетом Міністрів України за поданням Міжвідомчої комісії. Переможець конкурсу визначається Кабінетом Міністрів України з урахуванням пропозицій Міжвідомчої комісії.

При визначенні переможця конкурсу перевага надається за такими основними критеріями:

- програма робіт на ділянці надр забезпечує найбільш раціональні умови використання природних ресурсів;
- технологічні рішення ведення робіт є найефективнішими;
- забезпечуються оптимальні заходи з охорони довкілля;
- умови інвестування є більш привабливими;
- достатні фінансова забезпеченість та міжнародний досвід учасника для виконання програми робіт та інвестування, детально викладеній в умовах конкурсу чи конкурсній документації.

- Істотними умовами угоди про розподіл продукції**, серед іншого, є:
- характеристика ділянки надр (родовищ корисних копалин), щодо якої укладається угода, включаючи географічні координати району робіт, а також обмеження щодо глибини промислової розробки надр;
 - умови надання земельної ділянки для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, та ділянки надр;
 - проект рекультивації земель, порушених під час проведення пошуку, розвідки та видобування корисних копалин;
 - вид (види) користування надрами;
 - перелік, обсяги і строки виконання передбачених угодою робіт;
 - вимоги до якості виконуваних згідно з угодою робіт;
 - права та обов'язки сторін, зокрема права інвестора щодо користування землею, надрами та інші права, а також його обов'язки, передбачені частиною п'ятою цієї статті;
 - порядок узгодження сторонами бюджетів та програм робіт;
 - умови використання корисних копалин;
 - порядок визначення вартості видобутих корисних копалин, в тому числі валюта, в якій буде виражено таку вартість, в угоді за участю іноземного інвестора;
 - порядок контролю за виконанням угоди про розподіл продукції; строк, форми та зміст звітів, інформації, рахунків, що подаються інвестором Кабінету Міністрів України або уповноваженому Кабінетом Міністрів України центральному органу виконавчої влади;
 - вимоги щодо повернення ділянок надр та земельних ділянок, наданих для потреб, пов'язаних з користуванням надрами, після закінчення дії угоди у разі її дострокового

припинення або закінчення окремих етапів робіт, а також строки та порядок повернення цих ділянок;

- вимоги щодо раціонального і комплексного використання та охорони надр і довкілля, безпеки та охорони праці персоналу, залученого до передбачених угодою робіт;
- відповідальність сторін угоди та засоби її забезпечення;
- порядок передачі інвестором рухомого майна державі, яке було ним створене або придбане для виконання угоди про розподіл продукції та право власності на яке перейшло до держави відповідно до закону.

Невід'ємною частиною угоди про розподіл продукції є додатки, на які сторони посилаються в тексті угоди, зокрема **вичерпний перелік** встановлених правил, норм, стандартів ведення робіт, пов'язаних із користуванням надрами, охороною довкілля, використанням і переробкою мінеральної сировини, розрахунки, плани, переліки, програми, таблиці тощо, а у разі потреби - висновки експертів (акти експертиз), науковців і фахівців, залучених до розроблення проекту угоди. Не зрозуміло чому «вичерпний» перелік вимог, адже законодавство змінюється так само як і певні вимоги, і давати гарантію на 50 років від зміни законодавства може коштувати державі та довкіллю досить дорого.

Особливі умови угод про розподіл продукції, серед іншого:

- порядок і строки оцінки рівня забруднення довкілля в районі експлуатації ділянки надр (земельної ділянки, наданої для потреб, пов'язаних з користуванням надрами) на момент укладення угоди;
- обсяги і строки виконання природоохоронних заходів;

Проекти угод про розподіл продукції підлягають **обов'язковій державній експертизі з фінансових, правових, природоохоронних та інших питань** відповідно до законодавства.

Міжвідомча комісія не пізніше трьох місяців з дня реєстрації проекту угоди про розподіл продукції надає інвестору висновки, зауваження, результати проведених експертиз або нову редакцію угоди, на підставі чого інвестор повинен доопрацювати проект угоди чи підготувати свої висновки, зауваження до нового проекту угоди. Нова редакція проекту угоди повторно розглядається та узгоджується сторонами. З питань, що не були узгоджені сторонами за ініціативою однієї із сторін і за її рахунок може бути проведена додаткова чи повторна експертиза. Інвестор може звертатися до відомих міжнародних неурядових організацій або спеціалізованих наукових організацій з проханням про проведення експертизи (наукової, технічної тощо) з питань, що потребують додаткових обґрунтувань.

Загальні Вимоги статті Кодексу про надра щодо підстав для припинення користування надрами не застосовуються до користувачів надр за угодою про розподіл продукції. У цьому разі право користування надрами може бути припинено, обмежено чи тимчасово заборонено (зупинено) лише у разі:
1) припинення (в тому числі дострокового) дії угоди про розподіл продукції, що здійснюється на умовах і в порядку, передбачених такою угодою;
2) виникнення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей або довкіллю.

У випадку добування сланцевого газу не на підставі угод про розподіл продукції, застосовується чинне законодавство в повному обсязі, і до користувачів надр застосовуються норми, про які йдеться у даному аналітичному матеріалі, без жодних винятків із правил, які надаються надрокористувачам відповідно до лобістського (в негативному значенні) Закону України «Про угоди про розподіл продукції».

Отримання дозволів (загальні положення):

ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»

Основними принципами державної політики з питань дозвільної системи у сфері господарської діяльності серед іншого є:

- захист прав, законних інтересів суспільства, територіальних громад та громадян, життя громадян, охорона навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави;
- прозорість процедури видачі документів дозвільного характеру;
- установлення єдиних вимог до порядку видачі документів дозвільного характеру.

Після підписання та державної реєстрації угоди інвестору надається спеціальний дозвіл на користування надрами з метою геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки, з подальшим видобуванням вуглеводнів (промисловою розробкою) у межах ділянки строком на п'ятдесят років. Строк дії спеціального дозволу на користування надрами може бути продовжено в порядку, встановленому законодавством.

Державна служба геології та надр видає Наказ про надання спеціальних дозволів на користування надрами.

Порядок надання спеціальних дозволів на користування надрами:

Строк – на строк дії відповідної угоди.

Дозволи видаються з проведенням аукціону і без проведення аукціону.

Без проведення аукціону дозвіл надається у разі:

- Серед іншого – при виконанні угод про розподіл продукції (п.п. 15 п.8). У випадку, передбаченому підпунктом 15 цього пункту, дозволи надаються за поданням Міжвідомчої комісії з організації укладення та виконання угод про розподіл продукції.

Для отримання дозволу без проведення аукціону заявник подає органам з питань надання дозволу заяву разом з документами, зазначеними у [додатку 1](#).

Відповідно до чинного законодавства надання надр у користування, погоджується заявником з певними органами, але з цього правила зроблено виняток у випадку «надання надр на умовах угод про розподіл продукції».

При цьому закон вказує, що погодження надання надр у користування на виконання угод про розподіл продукції здійснюється у порядку та на умовах, визначених [Законом України "Про угоди про розподіл продукції"](#) і відповідними угодами про розподіл продукції. Тобто угода, не ратифікована Парламентом, яка не може мати сили закону, може визначати певний порядок надання надр (які є власністю народу України!) у користування. Таке положення Закону України «Про угоди про розподіл продукції» є не справедливим та не законним.

Положення про охорону навколишнього природного середовища (загальні положення):

ЗУ про «охорону навколишнього природного середовища»

Стаття 10. Гарантії екологічних прав громадян (витяги)

- Екологічні права громадян забезпечуються, серед іншого:
- обов'язком центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки;
 - участю громадських організацій та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища;

- здійсненням державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- компенсацією в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- створенням та функціонуванням мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації.

Існуючі законодавчі положення передбачають оцінку впливу на довкілля проектів, при яких видобуватиметься принаймні 500 000 метрів кубічних природного газу на добу (*Оргуська конвенція*). Проекти з видобування сланцевого газу можуть давати менший потік вуглеводнів після проведення гідравлічного розриву, а тому не підлягали б обов'язковій оцінці впливу на навколишнє середовище.

Депутати Європарламенту вважають, що екологічна оцінка має бути обов'язковою незалежно від обсягів видобутку, коли мова йде про пошукові чи промислові проекти з видобутку нетрадиційних вуглеводнів (сланцевого газу, сланцевої нафти, метану вугільних пластів тощо), включаючи проекти з видобування сланцевого газу на етапі застосування технології гідравлічного розриву.

В українському законодавстві обмежень щодо обсягів видобутку природного газу для проведення оцінки впливу на довкілля немає. Діяльність із добування і переробки природного газу належить до видів діяльності, що становлять підвищену екологічну небезпеку, а тому підлягає обов'язковій оцінці впливу на навколишнє середовище.

Відновлення порушеного стану довкілля, відшкодування шкоди:

Кодекс про надра: Користувачі надр зобов'язані, серед іншого:

- забезпечувати безпеку людей, майна та навколишнього природного середовища;
- приводити земельні ділянки, порушені при користуванні надрами, в стан, придатний для подальшого їх використання у суспільному виробництві;
- виконувати інші вимоги щодо користування надрами, встановлені законодавством України та угодою про розподіл продукції.

Нормами п.2, п.7, 10 Статі 69 Бюджетного кодексу України передбачено розподіл грошових штрафів за шкоду, спричинену порушенням Закону про охорону навколишнього природного середовища, викликану економічною та іншою діяльністю: 50 % місцевим сільським, селищним та міським бюджетам, 20 % - обласним бюджетам.

Існують також можливості для **«цільових та добровільних внесків підприємств, установ та організацій до місцевих екологічних фондів»** як визначено у ст. 69 Бюджетного кодексу України. Для того, щоб місцева громада отримала кошти на екологічні питання та зменшення ризиків, інвестиційні компанії мають робити цільові внески до місцевих бюджетів і вимагати звіту про використання коштів місцевими радами.

Частина виробленої продукції, що залишається у власності держави, використовується (реалізується) у **порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України**. При цьому враховуються потреби тієї території, на якій розташована ділянка надр, передана у користування на умовах угоди. **Розрахунок та обґрунтування місцевих потреб у виробленій продукції здійснюється органом місцевого самоврядування**. В такому розрахунку в обов'язковому порядку повинна передбачатися відповідна **компенсація втрат, що виникли внаслідок порушення екологічних вимог при використанні природних ресурсів у даній місцевості**.

Шкода, заподіяна довкіллю у зв'язку з діяльністю інвестора, пов'язаною з виконанням угоди про розподіл продукції, підлягає відшкодуванню (компенсації) в повному обсязі за рахунок інвестора, незалежно від плати за забруднення довкілля та погіршення якості природних ресурсів. Інвестор звільняється від відшкодування шкоди, заподіяної довкіллю, тільки якщо доведе, що шкода заподіяна внаслідок стихійних природних явищ або навмисних дій потерпілих. Але законом не визначено, хто звертається за відшкодуванням шкоди, до кого, в якому порядку, як розраховується шкода.

При проведенні конкурсу учасники подають міжвідомчій комісії для розгляду план заходів з охорони надр та навколишнього природного середовища, стандарти з охорони надр, навколишнього природного середовища та здоров'я населення, які будуть застосовуватися під час проведення робіт, програми розвитку місцевої виробничої та соціальної інфраструктури;

Інвестор додає до заяви на участь у конкурсі інформацію про оптимальні економічні, технологічні, природоохоронні та інші заходи щодо раціонального використання надр, зокрема, серед іншого, про:

- використання новітніх, екологічно безпечних технологій, обладнання, передових технічних розробок для забезпечення ефективного пошуку та видобутку вуглеводнів;
- заходи щодо раціонального використання та охорони земель, які інвестор планує здійснювати;
- склад хімічних реагентів, які планує використовувати інвестор під час проведення гідророзриву пласта;
- технології та технологічні рішення, що застосовуватиме інвестор для забезпечення захисту ґрунтових та поверхневих вод від хімічних речовин, що використовуються для гідророзриву пласта, а також максимального використання для зазначених цілей ґрунтових вод, які непридатні для пиття, і пластових вод повторного використання;
- заходи щодо раціонального використання водних ресурсів, необхідних, зокрема, для здійснення видобутку вуглеводнів із застосуванням технології гідророзриву пласта;
- технологічні рішення та заходи, які інвестор планує здійснювати для захисту атмосферного повітря та запобігання викидам парникових газів.

Проект Угоди (розділ 16) містить положення про:

Розділ 33 – Відповідальність.

Інвестори несуть відповідальність за шкоду, завдану н.п.с., яка підлягає відшкодуванню в повному обсязі, крім шкоди, заподіяної внаслідок стихійних природних явищ.

Розділ 34 – страхування відповідальності: Оператор повинен забезпечити страхування відповідальності за шкоду заподіяну навколишнього природного середовища.

Розділ 36 – положення щодо охорони навколишнього природного середовища.

Участь громадськості у прийнятті рішень

Кодекс про надра (Стаття 12): Участь громадян та їх об'єднань у здійсненні заходів щодо раціонального використання та охорони надр: Громадяни та їх об'єднання мають право на участь у розробленні та здійсненні заходів з питань раціонального використання та охорони надр, які здійснюють органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування.

Стаття 9 ЗУ «Про місцеве самоврядування»: **Місцеві ініціативи**

Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає

обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

Від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради (Ст. 16 ч. 5 ЗУ «Про місцеве самоврядування»).

Оргуська конвенція

"Громадськість" означає одну або більше фізичних чи юридичних осіб, їх не об'єднання, організації або групи, які діють згідно з національним законодавством або практикою;

"Зацікавлена громадськість" означає громадськість, на яку справляє або може справити вплив процес прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, або яка має зацікавленість в цьому процесі; для цілей даного визначення недержавні організації, які сприяють охороні навколишнього середовища та відповідають вимогам національного законодавства, вважаються такими, що мають зацікавленість.

Ст. 6: Зацікавлена громадськість адекватно, своєчасно та ефективно одержує інформацію залежно від обставин шляхом публічного повідомлення або в індивідуальному порядку на початковому етапі процедури прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища (додаток 1 до конвенції – містить перелік видів діяльності), серед іншого, про:

а) запропонований вид діяльності та заявку, за якою буде прийматися рішення;
б) характер можливих рішень або проект рішення;
в) державний орган, відповідальний за прийняття рішення;
г) передбачувану процедуру, включаючи те, яким чином і коли така інформація може бути надана: (про початок виконання процедури; про можливість для участі громадськості; про час і місце будь-якого запланованого громадського слухання; про наявність державного органу, в якому можна отримати відповідну інформацію, та про те, куди відповідну інформацію було передано на розгляд громадськості; про наявність відповідного державного органу або будь-якого іншого офіційного органу до якого можуть надсилатися зауваження чи запитання, та про строки подання зауважень і запитань; і про те, яка екологічна інформація, що стосується запропонованого виду діяльності, є в наявності; і з охоплення даного виду діяльності національною або транскордонною процедурою оцінки впливу на навколишнє середовище).

Кожна зі Сторін забезпечує участь громадськості вже на ранньому етапі, коли є всі можливості для розгляду різних варіантів і коли участь громадськості може бути найефективнішою.

Кожна зі Сторін вимагає від компетентних державних органів забезпечувати, як цього вимагає національне законодавство, зацікавлені кола громадськості, після отримання від них запиту, безплатним доступом до всієї інформації, яка стосується процесу прийняття рішень. Така інформація має принаймні включати, серед іншого:

- опис промислового об'єкта, фізичні та технічні характеристики запропонованої діяльності, включаючи оцінки передбачуваних залишків і викидів;
- опис найсуттєвіших факторів впливу на навколишнє середовище;
- опис заходів, передбачених для запобігання та (або) зменшення впливу, включаючи викиди;
- огляд основних альтернатив, розглянутих заявником; і

Процедури участі громадськості дають їй можливість подавати в письмовій формі або, у разі потреби, під час громадських слухань або розгляду питання за участю заявника будь-які зауваження, інформацію, аналіз або міркування, які, на її думку, стосуються запланованої діяльності.

Кожна зі Сторін забезпечує, щоб у відповідному рішенні належним чином було враховано результати участі громадськості.

Кожна зі Сторін забезпечує, щоб після прийняття рішення державним органом громадськість була б належним чином поінформована про це рішення відповідно до належних процедур. Кожна зі Сторін надає громадськості текст рішення разом з переліком причин і міркувань, покладених в основу цього рішення.

Ст. 8: Участь громадськості у підготовці нормативних актів виконавчої влади і (або) загальнообов'язкових юридичних актів: Кожна зі Сторін докладает зусиль для сприяння ефективній участі громадськості на відповідному етапі, доки залишаються відкритими можливості вибору, в підготовці державними органами нормативних положень, які мають безпосередню виконавчу силу, та інших загальноприйнятих юридичних правил, обов'язкових для виконання, які можуть істотно впливати на навколишнє середовище. З цією метою вживаються такі заходи: а) визначаються терміни, достатні для забезпечення ефективної участі; б) проекти правил публікуються або доводяться до відома громадськості іншим чином; в) громадськості надається можливість висловлювати свої зауваження безпосередньо або через представницькі консультативні органи. Результати участі громадськості враховуються максимальним чином.

Постанова КМУ від 3 листопада 2010 р. N 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»

В обов'язковому порядку проводяться консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення, серед іншого, щодо: - проектів нормативно-правових актів, що мають важливе суспільне значення і стосуються конституційних прав, свобод, інтересів і обов'язків громадян, а також актів, якими передбачається надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства, здійснення повноважень місцевого самоврядування, делегованих органам виконавчої влади відповідними радами.

Результати публічного громадського обговорення в обов'язковому порядку орган виконавчої влади доводить до відома громадськості шляхом оприлюднення на своєму офіційному веб-сайті та в інший прийнятний спосіб не пізніше, ніж через два тижні після його закінчення.

Результати проведення консультацій з громадськістю враховуються органом виконавчої влади під час прийняття остаточного рішення або в подальшій його роботі.

Консультації з громадськістю організовує і проводить орган виконавчої влади, який є головним розробником проекту нормативно-правового акта або готує пропозиції щодо реалізації державної політики у відповідній сфері державного і суспільного життя.

У разі, коли пропозиція щодо проведення консультацій з громадськістю з одного питання надійшла не менше ніж від трьох інститутів громадянського суспільства, які діють на відповідній території, такі консультації проводяться обов'язково.

Ініціювати проведення консультацій з громадськістю, не включених до орієнтовного плану, можуть також громадські ради.

Консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення (безпосередня форма) та вивчення громадської думки (опосередкована форма).

Проект Угоди (розділ 16):

Оператор має право будувати та обслуговувати відповідно до законодавства на та під земельною ділянкою об'єкти, які є необхідними для здійснення операцій з вуглеводнями. (отже тут має працювати законодавство про регулювання містобудівної діяльності, де передбачена участь громадськості).

ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності»:

Стаття 21. Громадські слухання щодо врахування громадських інтересів

Громадським слуханням підлягають розроблені в установленому порядку проекти містобудівної документації на місцевому рівні: генеральні плани населених пунктів, плани зонування територій, детальні плани територій (у межах та за межами населеного пункту).

Розроблення детального плану території за межами населених пунктів та внесення змін до нього здійснюються на підставі розпорядження відповідної районної державної адміністрації.

Затвердження на місцевому рівні містобудівної документації, зазначеної у частині першій цієї статті, без проведення громадських слухань щодо проектів такої документації забороняється.

При вирішенні відповідно до Закону України "Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності" ([1559-17](#)) питань відчуження для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, **громадські слухання не проводяться.**

Сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи зобов'язані забезпечити:

- 1) оприлюднення прийнятих рішень щодо розроблення містобудівної документації на місцевому рівні з прогнозованими правовими, економічними та екологічними наслідками;
- 2) оприлюднення проектів містобудівної документації на місцевому рівні та доступ до цієї інформації громадськості;
- 3) реєстрацію, розгляд та узагальнення пропозицій громадськості до проектів містобудівної документації на місцевому рівні (у разі її утворення);
- 4) узгодження спірних питань між громадськістю і замовниками містобудівної документації на місцевому рівні через погоджувальну комісію;
- 5) оприлюднення результатів розгляду пропозицій громадськості до проектів містобудівної документації на місцевому рівні.

Оприлюднення проектів містобудівної документації на місцевому рівні є підставою для подання пропозицій громадськості до відповідного органу місцевого самоврядування.

Пропозиції громадськості мають бути обґрунтовані в межах відповідних законодавчих та нормативно-правових актів, будівельних норм, державних стандартів і правил та надаватися у строки, визначені для проведення процедури громадських слухань.

Для розгляду спірних питань, що виникають у процесі громадських слухань, може утворюватися погоджувальна комісія.

До складу погоджувальної комісії входять: посадові особи відповідного органу місцевого самоврядування; представники органу земельних ресурсів, природоохоронного і санітарно-епідеміологічного органу, органу містобудування та архітектури, охорони культурної спадщини та інших органів; представники професійних об'єднань та спілок, архітектори, науковці; уповноважені представники громадськості, які обираються під час громадських слухань. Кількість представників громадськості має становити не менше 50 відсотків і не більше 70 відсотків загальної чисельності комісії.

У разі неспроможності погоджувальної комісії врегулювати спірні питання між сторонами остаточне рішення приймає відповідний орган місцевого самоврядування. Урегульовані погоджувальною комісією спірні питання між сторонами або прийняті відповідним органом місцевого самоврядування рішення є підставою для внесення змін до проекту відповідної документації.

Оприлюднення результатів розгляду пропозицій громадськості до проектів містобудівної документації на місцевому рівні здійснюється у двотижневий строк з дня їх прийняття шляхом опублікування в засобах масової інформації, що поширюються на відповідній території, а також розміщення таких рішень на офіційних веб-сайтах цих органів.

Фінансування заходів щодо врахування громадських інтересів здійснюється за рахунок органів місцевого самоврядування.

Ч. 2 ст. 11 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»: Місцеві ради, органи державної влади в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів зобов'язані надавати всебічну допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності, враховувати їх пропозиції щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, залучати громадян до участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів.

Інституційна система:

Кабінет Міністрів України

Право користування надрами під час виконання угоди про розподіл продукції **може бути** обмежено, тимчасово заборонено (зупинено) або припинено Кабінетом Міністрів України у разі виникнення безпосередньої загрози життю та здоров'ю людей або довкіллю в порядку, передбаченому такою угодою.

Державна служба геології та надр

Проведення аукціонів на право геологічного вивчення та дослідно-промислових розвідувальних робіт надр на ділянках.

Примірні угоди про умови користування надрами затверджуються Держгеонадрами.

Органи місцевого самоврядування

Участь у вирішенні питання надання земель у користування, якщо землі належать до комунальної власності.

У 2011 році Законом України «Про внесення змін до Закону України "Про угоди про розподіл продукції" щодо вдосконалення механізму укладення угод про розподіл продукції», від 17.11.2011 № 4053-VI були внесені зміни до Закону України «Про угоди і розподіл продукції», якими місцеву владу та територіальні громади регіонів позбавлено права брати участь у процесі затвердження земельних ділянок для проведення розвідки нетрадиційних газів.

Проект угоди про розподіл продукції має бути узгоджений з органом місцевого самоврядування, на території якого розташована ділянка надр, що відповідно до угоди передається в користування.

ЗУ про угоди про розподіл продукції:

Координація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування під час укладення, виконання, припинення дії угод про розподіл продукції здійснюється Кабінетом Міністрів України в межах його повноважень та з урахуванням

Кабінет Міністрів України утворює **постійно діючу міжвідомчу комісію** у складі представників державних органів, органів місцевого самоврядування, народних депутатів України. **Комісія з укладення угод про розподіл продукції** забезпечує погодження проекту угоди з органом місцевого самоврядування, на території якого розташована ділянка надр, що відповідно до проекту угоди передається у користування;

Комісія з укладення угод про розподіл продукції м.п. залучати до участі у своїй роботі представників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), а також незалежних експертів, консультантів, представників громадськості та засобів масової інформації (за згодою).

Стаття 14-1 Земельного кодексу України: здійснення державної екологічної експертизи землекористування – належить до повноважень **центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, у галузі земельних відносин.**

Стаття 14-2 Земельного кодексу України: До компетенції **центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у галузі земельних відносин,** належить здійснення державного контролю за додержанням органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також іноземними юридичними особами вимог законодавства про використання та охорону земель щодо:

- деградованих і малопродуктивних земель;
- збереження водно-болотних угідь;
- виконання екологічних вимог при наданні у власність і користування, в тому числі в оренду, земельних ділянок;
- здійснення заходів щодо запобігання забрудненню земель хімічними і радіоактивними речовинами, відходами, стічними водами;
- додержання режиму використання земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- додержання екологічних нормативів з питань використання та охорони земель;
- установа та використання водоохоронних зон і прибережних захисних смуг, а також додержання режиму використання їх територій;
- вирішення інших питань, визначених законами України та покладених на нього актами Президента України.

Кодекс про надра:

Ст. 7: значно звужена Компетенція ВРУ у сфері регулювання гірничних відносин – наприклад вилучено п.4, відповідно до якого ВРУ могла визначити, які ділянки мають особливу природоохоронну культ та ін цінність і не можуть передаватися у корист відповідно до угод про розподіл продукції (натомість таке повноваження на дано КМУ (п. 15-1 ст. 8))

Повноваження органів місцевого самоврядування обласних і Київської та Севастопольської міських рад щодо узгодження переліку надр, що можуть надаватися у користування на умовах визначених угодами про розподіл продукції – виключено із кодексу,

Але це стосується лише користування надрами в порядку реалізації угод про розподіл продукції, а не користування надрами при видобуванні сланцевого газу загалом.

Земельні питання:

Стаття 186-1 Земельного кодексу: Повноваження органів виконавчої влади в частині погодження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок:

Проект землеустрою щодо відведення земельних ділянок усіх категорій та форм власності підлягає обов'язковому погодженню з територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що здійснює реалізацію державної політики у сфері земельних відносин.

Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки у межах населеного пункту або земельної ділянки за межами населеного пункту, на якій розташовано об'єкт будівництва або планується розташування такого об'єкта, подається також на погодження до структурних підрозділів районних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері містобудування та архітектури, а якщо місто не входить до території певного району, - до виконавчого органу міської ради у сфері містобудування та архітектури, а в разі, якщо такий орган не утворений, - до органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань містобудування та архітектури чи структурного підрозділу обласної державної адміністрації з питань містобудування та архітектури.

Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, земельної ділянки, розташованої на території чи в межах об'єкта природно-заповідного фонду або в межах прибережної захисної смуги, підлягає також погодженню з органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері охорони навколишнього природного середовища, структурним підрозділом обласної, Київської чи Севастопольської міської державної адміністрації у сфері охорони навколишнього природного середовища; розташованої на території пам'яток культурної спадщини національного значення, їх охоронних зон та охоронюваних археологічних територіях, підлягає також погодженню з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини; розташованої на території земель історико-культурного призначення, пам'яток культурної спадщини місцевого значення, їх охоронних зон, в історичних ареалах населених місць та інших землях історико-культурного призначення, крім випадків, зазначених в абзаці третьому цієї частини, підлягає також погодженню з органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері охорони культурної спадщини, відповідним структурним підрозділом обласної, Київської чи Севастопольської міської державної адміністрації у сфері охорони культурної спадщини; лісогосподарського призначення підлягає також погодженню з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, а на території Автономної Республіки Крим - з органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань лісового господарства; водного фонду підлягає також погодженню з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, а на території Автономної Республіки Крим - з органом виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань водного господарства.

Стаття. 20 Земельного кодексу: Встановлення та зміна цільового призначення земель

Зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється за проектами землеустрою щодо їх відведення.

Зміна цільового призначення земельних ділянок державної або комунальної власності провадиться Верховною Радою АРК, Радою міністрів АРК, органами виконавчої

влади або органами місцевого самоврядування, які приймають рішення про затвердження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок та передачу цих ділянок у власність або надання у користування відповідно до повноважень, визначених [статтею 122](#) цього Кодексу.

Зміна цільового призначення особливо цінних земель допускається лише для розміщення на них об'єктів загальнодержавного значення, доріг, ліній електропередачі та зв'язку, трубопроводів, осушувальних і зрошувальних каналів, геодезичних пунктів, житла, об'єктів соціально-культурного призначення, об'єктів, пов'язаних з видобуванням корисних копалин, нафтових і газових свердловин та виробничих споруд, пов'язаних з їх експлуатацією, а також у разі відчуження земельних ділянок для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, віднесення земель, зазначених у [пунктах "а" і "б" частини першої статті 150](#) цього Кодексу, до земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, земель історико-культурного призначення.

Віднесення особливо цінних земель державної чи комунальної власності, визначених у пунктах "а" і "б" частини першої статті 150 цього Кодексу, до земель інших категорій здійснюється за погодженням з Верховною Радою України.

Зміна цільового призначення земельних ділянок природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, історико-культурного, лісгосподарського призначення, що перебувають у державній чи комунальній власності, здійснюється за погодженням з Кабінетом Міністрів України.

ЗУ «Про угоди про розподіл продукції»: На вимогу інвестора і у випадках, коли земельні ділянки, необхідні для виконання укладеної угоди про розподіл продукції, знаходяться у державній або комунальній власності, ділянки надр (родовища корисних копалин) надаються разом із такими земельними ділянками. У всіх інших випадках держава забезпечує надання на вимогу інвестора земельних ділянок, необхідних для виконання укладеної угоди про розподіл продукції, у порядку, зазначеному у такій угоді. У разі перебування земельних ділянок, необхідних для використання надр на умовах угод про розподіл продукції, у власності фізичних чи юридичних осіб або в комунальній власності набуття права власності на ці земельні ділянки здійснюється державою відповідно до закону, якщо інше не передбачене угодою про розподіл продукції.

Проект Угоди (розділ 16):

Якщо для здійснення операцій потрібна ділянка, яка належить третім особам, оператор має намагатися досягнути з ними домовленості. Якщо неможливо досягнути домовленості, оператор повідомляє про це державу, яка здійснює набуття права власності на цю земельну ділянку відповідно до законодавства. (тобто держава виступає т.зв. представником іноземного контрагента). Держава вживає необхідних заходів, включаючи зміну цільового призначення земельних ділянок на прохання оператора для здійснення операцій із вуглеводнями. Держава набуває права власності на земельні ділянки шляхом викупу їх для суспільних потреб відповідно до чинного законодавства. У випадку необхідності відповідне рішення приймає суд. Вартість земельної ділянки компенсує інвестор, але ці витрати зараховуються до компенсаційних і в подальшому підлягаю відшкодуванню державою.

В Основному законі зазначено, що примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток із мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їхньої вартості.

Земельний кодекс:

Стаття 149. Порядок вилучення земельних ділянок

1. Земельні ділянки, надані у постійне користування із земель державної та комунальної власності, можуть вилучатися для суспільних та інших потреб за рішенням органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування на підставі та в порядку, передбачених цим Кодексом.

2. Вилучення земельних ділянок провадиться за згодою землекористувачів на підставі рішень Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, сільських, селищних, міських рад відповідно до їх повноважень.

3. Сільські, селищні, міські ради вилучають земельні ділянки комунальної власності відповідних територіальних громад, які перебувають у постійному користуванні, для всіх потреб, крім особливо цінних земель, які вилучаються (викупляються) ними з урахуванням вимог [статті 150](#) цього Кодексу.

4. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, районні ради вилучають земельні ділянки спільної власності відповідних територіальних громад, які перебувають у постійному користуванні, для всіх потреб.

5. Районні державні адміністрації на їх території вилучають земельні ділянки державної власності (крім випадків, визначених частиною дев'ятою цієї статті), які перебувають у постійному користуванні, в межах сіл, селищ, міст районного значення для всіх потреб та за межами населених пунктів для:

- а) сільськогосподарського використання;
- б) ведення водного господарства;
- в) будівництва об'єктів, пов'язаних з обслуговуванням жителів територіальної громади району (шкіл, лікарень, підприємств торгівлі, інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції тощо) з урахуванням вимог частини восьмої цієї статті.

6. Обласні державні адміністрації на їх території вилучають земельні ділянки державної власності, які перебувають у постійному користуванні, в межах міст обласного значення та за межами населених пунктів для всіх потреб, крім випадків, визначених частинами п'ятою, дев'ятою цієї статті.

7. Київська, Севастопольська міські державні адміністрації вилучають земельні ділянки державної власності, які перебувають у постійному користуванні, в межах їх територій для всіх потреб, крім випадків, визначених частиною дев'ятою цієї статті.

9. Кабінет Міністрів України вилучає земельні ділянки державної власності, які перебувають у постійному користуванні, - рілля, багаторічні насадження для несільськогосподарських потреб, ліси для нелісогосподарських потреб, а також земельні ділянки природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного призначення та суб'єктів господарювання залізничного транспорту загального користування у зв'язку з їх реорганізацією шляхом злиття під час утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування відповідно до [Закону України "Про особливості утворення публічного акціонерного товариства залізничного транспорту загального користування"](#), крім випадків, визначених частинами п'ятою - восьмою цієї статті, та у випадках, визначених статтею 150 цього Кодексу.

10. У разі незгоди землекористувача з вилученням земельної ділянки питання вирішується в судовому порядку.

Стаття 151. Порядок погодження питань, пов'язаних з викупом земельних ділянок для суспільних потреб або з мотивів суспільної необхідності:

1. Юридичні особи, зацікавлені у викупі земельних ділянок, що перебувають у власності громадян чи юридичних осіб, для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності, зобов'язані до початку проведення проектних робіт погодити з власниками землі, крім викупу земельних ділянок з підстав, що допускають можливість їх примусового відчуження

з мотивів суспільної необхідності, і органами державної влади, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Радою міністрів Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування, згідно з їх повноваженнями, місце розташування об'єкта, розмір земельної ділянки та умови її викупу з урахуванням комплексного розвитку території, який би забезпечував нормальне функціонування на цій ділянці і прилеглих територіях усіх об'єктів та умови проживання населення і охорону довкілля.

2. Погодження матеріалів місць розташування об'єктів на особливо цінних землях, а також земельних ділянок для розміщення та обслуговування будівель і споруд дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій провадиться Верховною Радою України.

3. Погодження питань, пов'язаних з викупом земельних ділянок, крім тих, що передбачені частиною другою цієї статті, провадиться відповідно Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, міськими, селищними, сільськими радами згідно з їх повноваженнями щодо викупу цих ділянок.

4. У разі викупу земельних ділянок під об'єкти містобудування, розміщення яких визначено містобудівною або землевпорядною документацією (генеральні плани населених пунктів, проекти детального планування, інша містобудівна документація, техніко-економічні обґрунтування використання та охорони земель адміністративно-територіальних утворень, проекти землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів тощо), погодження місця розташування об'єкта не проводиться.

5. Юридичні особи, зацікавлені у викупі земельних ділянок, звертаються з клопотанням про погодження місця розташування об'єкта до відповідної сільської, селищної, міської, районної, обласної ради, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації. Клопотання щодо погодження місця розташування об'єкта за рахунок земель, викуп яких провадиться Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою Автономної Республіки Крим, подається відповідно до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

6. До клопотання додаються:

а) обґрунтування необхідності викупу та/або відведення земельної ділянки;

б) зазначене на відповідному графічному матеріалі бажане місце розташування об'єкта з орієнтовними розмірами земельної ділянки;

в) нотаріально засвідчена письмова згода землевласника (землекористувача) на викуп земельної ділянки (її частини) (крім викупу земельної ділянки (її частини) з підстав, що допускають можливість її примусового відчуження з мотивів суспільної необхідності) із зазначенням розмірів передбаченої для викупу земельної ділянки та умов її викупу;

г) копія установчих документів.

8. Відповідний орган виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування згідно із своїми повноваженнями у тижневий строк з дня реєстрації клопотання направляє:

оригінал клопотання з додатками до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, за місцем розташування земельної ділянки;

копію клопотання та додатків до нього до структурного підрозділу районної державної адміністрації у сфері містобудування та архітектури, а якщо місто не входить до території певного району, - до виконавчого органу міської ради у сфері містобудування та архітектури, а в разі, якщо такий орган не утворений, - до органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань містобудування та архітектури чи структурного підрозділу обласної державної адміністрації з питань містобудування та архітектури.

Органи, зазначені в абзацах другому і третьому цієї частини, протягом десяти днів з дня одержання клопотання надають відповідному органу виконавчої влади, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування висновок про погодження місця розташування об'єкта або про відмову в такому погодженні.

9. Якщо викуп земельних ділянок провадиться за погодженням з Верховною Радою України, відповідні органи державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим або органи місцевого самоврядування готують свої висновки і подають матеріали погодження місця розташування об'єкта до Кабінету Міністрів України, який розглядає ці матеріали і подає їх до Верховної Ради України для прийняття відповідного рішення.

11. Після отримання висновків, зазначених у частині восьмій цієї статті, про погодження місця розташування об'єкта та рішення Верховної Ради України (у разі необхідності) відповідний орган державної влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування згідно із своїми повноваженнями у двотижневий строк розглядає матеріали погодження місця розташування об'єкта та надає дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або мотивоване рішення про відмову.

12. Спори, пов'язані з погодженням місць розташування об'єктів, вирішуються в судовому порядку.

Стаття 147. Примусове відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності: Підстави та порядок примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності визначаються законом.

Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності»

Ст 1: суспільна необхідність - обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, у встановленому законом порядку;

суспільна потреба - обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади потреба у земельних ділянках, у тому числі тих, на яких розміщені об'єкти нерухомого майна, викуп яких здійснюється в порядку, встановленому законом.

Ст. 4: Примусове відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості на підставі та в порядку, встановлених законом.

Ст. 7: Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень та в порядку, визначених цим Законом, мають право викупу земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, для таких суспільних потреб, в т.ч., серед іншого для розміщення та обслуговування об'єктів, пов'язаних із видобуванням корисних копалин.

Рішення про викуп земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, для суспільних потреб, визначених частиною першою цієї статті, органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування приймають на підставі генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, матеріалів погодження місця розташування таких об'єктів проектів землеустрою щодо відведення земельної ділянки

та іншої документації із землеустрою, затверджених в установленому законодавством порядку.

У разі прийняття рішення про викуп чи примусове відчуження частини земельної ділянки для суспільних потреб виділення такої частини в окрему земельну ділянку здійснюється за відповідною технічною документацією із землеустрою, підставою для розроблення якої є нотаріально посвідчена згода власника земельної ділянки на поділ земельної ділянки чи рішення суду.

Місце розташування об'єкта, під розміщення якого здійснюється викуп земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, погоджується в порядку, встановленому статтею 151 Земельного кодексу України

Підстави для примусового відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності:

1. У разі неотримання згоди власника земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з викупом цих об'єктів для суспільних потреб зазначені об'єкти можуть бути примусово відчужені у державну чи комунальну власність лише як виняток з мотивів суспільної необхідності і виключно під розміщення: Серед іншого: об'єктів, пов'язаних із видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення;

2. Примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, допускається, як виняток, з мотивів суспільної необхідності лише в разі, якщо будівництво зазначених у частині першій цієї статті об'єктів передбачається здійснити із застосуванням оптимального варіанта з урахуванням економічних, технологічних, соціальних, екологічних та інших чинників.

Примусове відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності здійснюється за рішенням суду.

Стаття 16: Порядок примусового відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності:

Орган виконавчої влади чи орган місцевого самоврядування, що прийняв рішення про відчуження земельної ділянки, у разі недосягнення згоди з власником земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, щодо їх викупу для суспільних потреб відповідно до розділу II цього Закону звертається до адміністративного суду із позовом про примусове відчуження зазначених об'єктів.

Вимога про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, підлягає задоволенню, у разі якщо позивач доведе, що будівництво, капітальний ремонт, реконструкція об'єктів, під розміщення яких відчужується відповідне майно, є неможливим без припинення права власності на таке майно попереднього власника.

У разі задоволення позовних вимог рішенням суду визначається викупна ціна та порядок її виплати, а також перелік та порядок надання майна замість відчуженого. Одночасно із задоволенням позовних вимог щодо примусового відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності суд може задовольнити вимоги щодо знесення житлового будинку, інших будівель, споруд, багаторічних насаджень, розміщених на земельній ділянці, що підлягають примусовому відчуженню.

Рішення суду про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, разом із документами, що підтверджують попередню та повну сплату колишньому власнику викупної ціни або державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, надане замість відчуженого, є підставою для державної реєстрації права власності держави чи територіальної громади на зазначені об'єкти.

У ст. 15 зазначеного Закону наведено вичерпний перелік випадків суспільної необхідності, а саме, серед іншого:

■ **для розміщення об'єктів, пов'язаних із видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення.**

Примусове відчуження земельної ділянки допускається, як виняток, з мотивів суспільної необхідності лише в разі, якщо будівництво зазначених об'єктів передбачається здійснити із застосуванням оптимального варіанта з урахуванням економічних, технологічних, соціальних, екологічних та інших чинників.

Порядок примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності включає:

- 1) обґрунтування суспільної потреби — затвердження містобудівної документації (схеми планування території), якою регулюється планування, забудова та інше використання території;
- 2) одержання згоди на викуп земельної ділянки — проведення переговорів із власником земельної ділянки, за результатами яких одержується його засвідчена нотаріально письмова згода на викуп або відмова в його наданні;
- 3) звернення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування, що прийняв рішення про відчуження земельної ділянки, до адміністративного суду із позовом про примусове відчуження земельної ділянки, у разі недосягнення згоди з власником такої ділянки щодо її викупу для суспільних потреб;
- 4) прийняття рішення адміністративним судом про примусове відчуження земельної ділянки. Задоволення позову є можливим у разі, якщо позивач доведе, що будівництво, капітальний ремонт, реконструкція об'єктів, під розміщення яких відчужується відповідне майно, є неможливим без припинення права власності на таке майно попереднього власника;
- 5) державна реєстрація права власності держави чи територіальної громади на земельну ділянку, яка здійснюється на підставі рішення суду про примусове відчуження земельної ділянки, а також документів, що підтверджують попередню та повну сплату колишньому власнику викупної ціни або державну реєстрацію права власності на нерухоме майно, надане замість відчуженого.

Перед проведенням розвідувальних робіт, підприємство зобов'язане:

- виготовити проект землеустрою з визначенням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту;
- укласти угоду із власником землі на проведення розвідувально-пошукових робіт;
- отримати дозвіл на зняття родючого шару ґрунту;
- після закінчення терміну використання земельної ділянки передати її попередньому користувачу, провівши технічну та біологічну рекультивацию.

У відповідності до ст. 97 *Земельного кодексу України (ЗКУ)*:

1. Підприємства, установи та організації, які здійснюють геологознімальні, пошукові, геодезичні та інші розвідувальні роботи, можуть проводити такі роботи на підставі угоди з власником землі або за погодженням із землекористувачем.
2. Строки і місце проведення розвідувальних робіт визначаються угодою сторін.
3. Проведення розвідувальних робіт на землях заповідників, поховань і археологічних пам'яток дозволяється у виняткових випадках за рішенням Кабінету Міністрів України.
4. Підприємства, установи та організації, які проводять розвідувальні роботи, зобов'язані відшкодувати власникам землі та землекористувачам усі збитки, в тому числі неодолені доходи, а також за свій рахунок приводити займані земельні ділянки у попередній стан;

Стаття 167 ЗКУ

Охорона земель від забруднення небезпечними речовинами

1. Господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад встановлені гранично допустимі концентрації небезпечних речовин, забороняється.

Стаття 168 ЗКУ Охорона ґрунтів

1. Ґрунти земельних ділянок є об'єктом особливої охорони.
2. Власники земельних ділянок та землекористувачі не мають права здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері здійснення державного нагляду (контролю) в агропромисловому комплексі.
3. При здійсненні діяльності, пов'язаної з порушенням поверхневого шару ґрунту, власники земельних ділянок та землекористувачі повинні здійснювати зняття, складування, зберігання поверхневого шару ґрунту та нанесення його на ділянку, з якої він був знятий (рекультивация), або на іншу земельну ділянку для підвищення її продуктивності та інших якостей.

Перелік ділянок надр, що становлять особливу наукову, культурну або природно-заповідну цінність і не можуть надаватися у користування на умовах угод про розподіл продукції, затверджується Верховною Радою України не пізніше тримісячного строку з дня набрання чинності цим Законом.

Після закінчення окремих етапів пошукових і розвідувальних робіт інвестор зобов'язаний повернути ділянки надр, передані йому в користування, відповідно до умов угоди про розподіл продукції.

Проект Угоди (розділ 16):

Держава забезпечує надання на вимогу інвестора земельних ділянок на Договірній ділянці та за її межами, які є необхідними для здійснення операцій з вуглеводнями.

Проблеми підписання угоди про розподіл продукції:

Позиція громадських експертів: Українське законодавство містить низку прогалин щодо регулювання розробки сланцевого газу. На даний час нема механізмів утилізації відпрацьованих вод, рекультивации земельних ділянок, де проводиться буріння, компенсації місцевим мешканцям за екологічну шкоду, збереження біорізноманіття та ін. Відсутність належного законодавчого регулювання означає практичну відсутність доступу до правосуддя для місцевих громад. Існує ризик масового примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності у членів цих громад.

В Україні відсутні українські екологічні нормативи для більшості хімічних реагентів, що застосовуються водночас і у процесі буріння, випробування, і експлуатації свердловин. Українське законодавство забороняє використовувати речовини без затверджених екологічних нормативів. Водночас і горизонтальне буріння, і експлуатація свердловин для сланцевого газу вимагають токсичних хімічних реагентів. Не відомо, які саме хімічні речовини будуть застосовуватися, бо ця інформація не повідомляється громадськості.

Позиція комітету ВРУ:

До початку виконання робіт з розробки сланцевого газу за Угодою про розподіл вуглеводнів між державою Україна та компанією "Шелл Експлорейшн енд Продакшн Юкрейн Інвестментс (IV) Б.В." і товариством з обмеженою відповідальністю "Надра Юзівська" та укладення нових угод щодо розробки сланцевого газу забезпечити виконання таких заходів:

- а) організації постійно діючої системи екологічного моніторингу та екологічного контролю стану навколишнього природного середовища в місцях

розвідки та видобутку сланцевого газу, в тому числі щодо радіаційного забруднення, а також введення в дію відповідних нормативно-правових актів;

б) забезпечення нормативно-правового врегулювання надання дозволів на користування надрами для видобутку сланцевого газу методом гідророзриву (крекінгу) з метою недопущення проведення ГРП поблизу основних запасів питної води, у районах сейсмічних розломів, районів з дефіцитом питної води, об'єктів природно-заповідного фонду, зон водозаборів питної води;

в) забезпечення здійснення оцінки впливу на навколишнє природне середовище, в тому числі на віддалену перспективу, діяльності щодо сланцевого газу, погодження джерел та обсягів відбору води, необхідної для проведення гідро розриву з органами місцевого самоврядування та відповідними центральними органами виконавчої влади;

г) унеможливлення забруднення навколишнього природного середовища рідкими відходами від діяльності, пов'язаної з розвідкою та видобуванням сланцевого газу, зокрема шляхом уточнення проектів будівництва сховищ для рідких відходів з урахуванням всіх можливих сценаріїв розгортання надзвичайних ситуацій, сертифікації транспортних засобів для перевезення стічних вод з метою попередження витоків у разі аварій або недбалості водія, заборони передачі забрудненої води на очисні споруди, на яких відсутня можливість знешкодження токсичних і радіоактивних матеріалів, розробленням варіантів очищення, утилізації, повторного використання відпрацьованих технічних вод та захисту поверхневих водних ресурсів;

д) проведення екологічного страхування відповідальності на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів від діяльності, пов'язаної з розвідкою та видобуванням сланцевого газу;

е) використання екологічно безпечних технологій для розробки сланцевого газу, проведення досліджень з оцінки стратегічних перспективних ресурсів та інвентаризації розвіданих запасів прісних підземних вод, природної захищеності цих вод та прогнозу можливого її порушення при застосуванні технології гідророзриву, експлуатаційних запасів технічних поверхневих та підземних вод, що можуть бути використані для забезпечення гідророзриву при видобутку сланцевого газу, картування розломних зон підвищеної проникності;

є) врахування разом з компаніями, що планують розробку сланцевого газу в Україні, у текстах відповідних угод про розподіл продукції положень щодо гарантій інвестора на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів, проведення екологічного моніторингу стану навколишнього природного середовища та інформування громадськості про його результати, проведення геологічних досліджень задля уточнення умов видобування та прогнозування наслідків видобувної діяльності, проведення випереджувального інформування громадськості про переваги і ризики розробки сланцевого газу, участі компаній у соціально-економічному розвитку територіальних громад;

ж) оприлюднення і громадського обговорення результатів екологічного моніторингу, оцінки впливу на навколишнє природне середовище, хімічного складу розчинів для гідророзриву пласта, використання технологій, а також інших намірів щодо розробки сланцевого газу до ухвалення управлінських рішень;

2.1.3. Прискорити подання до Верховної Ради України законодавчих актів щодо розв'язання проблем, пов'язаних з розробкою сланцевого газу в Україні, щодо оцінки

впливу на довкілля з урахуванням вимог міжнародних угод і вимог Директиви ЄС 2011/92/ЄС, а також щодо обов'язкового проведення державної екологічної експертизи;

2.1.4. Забезпечити неухильне дотримання вимог частини другої статті 11 Закону України "Про угоди про розподіл продукції" щодо обов'язковості проведення державної експертизи з фінансових, правових, природоохоронних та інших питань відповідно до законодавства проекту Угоди про розподіл вуглеводнів, які видобуватимуться у межах ділянки Олеська.

У сукупності з конституційними гарантіями (ст. 50), усіма нормативно-правовими актами у сфері доступу до інформації громадянам України надано право на отримання інформації від влади і участь у прийнятті рішень з питань державної політики. Однак Угода з компанією Шелл була підписана без попереднього обговорення з громадськістю, її зміст з незрозумілих причин є конфіденційним, що викликає обурення і обґрунтовану підозру щодо відповідності її положень законодавству України.

Після ознайомлення з проектом Угоди експерти роблять висновок про те, що на підписану урядом Угоду не поширюється дія українського законодавства, оскільки ряд її положень є спірними та не відповідають чинному законодавству. А в проекті Угоди прямо зазначено, що українське законодавство діє в тій частині, в якій не суперечить угоді. Це є не вірно, оскільки Угода дана не ратифікована Парламентом України та не має статусу нормативно-правового акту, а відтак повинна бути підписана на підставі чинного законодавства. І підписання угоди від імені України прем'єр міністром, якою відміняється законодавство, яке розроблюється роками колегіальним органом, є недопустими.

Виникає питання, хто прийняв рішення про надання даних пільг компанії Шелл? Хто взяв на себе таку відповідальність? Чи не перевищили посадові особи держави своїх повноважень? Адже за це передбачена кримінальна відповідальність... На інвестора не поширюється дія нормативних актів Уряду або органів місцевого самоврядування, якщо вони обмежують права інвестора. Перевірки діяльності інвестора мають здійснюватися одним державним органом не частіше, ніж раз на три роки, а їх тривалість не має перевищувати 10 днів без права пролонгації (ст. 9), що суперечить Закону України «Про перевірку суб'єктів господарської діяльності», згідно з яким перевірки нафтогазового комплексу як суб'єктів з високим ступенем ризику мають здійснюватися щороку. Не відповідає вимогам «Порядку обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища», затвердженого Постановою Верховної Ради України (від 29 жовтня 1992 р.), положення проекту Угоди, в якому зазначено, що, незважаючи на ступінь екологічних порушень в процесі діяльності Шелл, до нього не застосовуються норми даного Порядку. Інформацію, яку контролюючі органи отримують під час перевірки, не матимуть права повідомляти суспільству, оскільки така інформація буде конфіденційною і повідомити її можна буде лише через 5 років по закінченню діяльності Шелл на означеній площі, тобто через 55 років.

Окремо слід зупинитися на питанні виділення земельних ділянок компанії Шелл для проведення нею геологічних, розвідувальних та видобувних робіт з надр України. У відповідності до ст. 13 Конституції України, земля, її надра та інші природні ресурси є об'єктами права власності Українського народу. Порядок виділення і користування землею регулюється Земельним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Але в проекті Угоди є цілий ряд положень, які викличуть суспільний супротив у разі їх застосування. Особливо викликає занепокоєння ситуація, за якою державні органи будуть вилучати земельні ділянки для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності. За

такої ситуації може відбутися масове відчуження земельних ділянок у густонаселених територіях без врахування інтересів громадян, оскільки вони передають Шелл не лише свої земельні ділянки, а й їх надра.

Державний контроль

Державний контроль і нагляд за веденням робіт, передбачених угодою про розподіл продукції, та за користуванням надрами здійснюють органи виконавчої влади відповідно до їх компетенції та в порядку, визначеному законодавством України.

Кабінет Міністрів України здійснює контроль за виконанням угоди про розподіл продукції з боку держави.

Кодекс про надра (Стаття 10): Компетенція **сільських, селищних, міських і районних рад** у сфері регулювання гірничих відносин, серед іншого: здійснення контролю за використанням та охороною надр.

Кодекс про надра (Стаття 61): Державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється **центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.**

Державний нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною, а також використанням і переробкою мінеральної сировини (державний гірничий нагляд) здійснюється **центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці.**

Державний контроль за використанням і охороною надр у межах своєї компетенції здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

При невиконанні правил охорони надр та вимог щодо безпеки людей, майна і навколишнього природного середовища від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами настає відповідальність на підставі ст. 65 кодексу про надра.

Кодекс про надра (Стаття 67): Відшкодування збитків, завданих внаслідок порушень законодавства про надра: Підприємства, установи, організації та громадяни зобов'язані відшкодувати збитки, завдані ними внаслідок порушень законодавства про надра, в розмірах і порядку, встановлених законодавством України.

Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про надра, то застосовуються правила міжнародного договору (ст. 69 Кодексу про надра). Дане положення є досить спірним та суперечливим, оскільки такий договір не ратифіковано Парламентом, тому він не може мати вищу юридичну силу, ніж закони України, та не може бути підписано загалом без попередніх змін у законодавство, так як це суперечить Конституції України.